OLIY TA’LIM MUASSASALARIDA SAMARALI BOSHQARUV MASALALARI

Ergashev Nodir Erniyozovich
pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
https://doi.org/10.5281/zenodo.21525482

Annotatsiya. Mazkur maqolada oliy ta’lim muassasalarida samarali boshqaruvni tashkil etishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilingan. Oliy ta’lim tizimida strategik boshqaruv, akademik mustaqillik, raqamli transformatsiya, sifat menejmenti hamda inson resurslarini boshqarishning ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, O‘zbekistonda oliy ta’lim muassasalarida boshqaruv tizimini takomillashtirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar tahlil qilinib, boshqaruv samaradorligini oshirish yuzasidan ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: oliy ta’lim, boshqaruv, strategik boshqaruv, sifat menejmenti, akademik mustaqillik, raqamlashtirish, inson resurslari, innovatsiya, universitet.

Globallashuv, raqamli iqtisodiyot va bilimlarga asoslangan jamiyat sharoitida oliy ta’lim muassasalarining samarali faoliyat yuritishi, avvalo, zamonaviy boshqaruv tizimining qay darajada shakllanganligiga bog’liq. Bugungi kunda universitetlar nafaqat ta’lim beruvchi, balki ilmiy tadqiqotlar olib boruvchi, innovatsion g’oyalarni yaratadigan va jamiyat taraqqiyotiga xizmat qiladigan strategik institutlar sifatida faoliyat yuritmoqda. Shu bois oliy ta’lim muassasalarida boshqaruv tizimini takomillashtirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylangan.

Zamonaviy boshqaruv faqat ma’muriy faoliyat bilan cheklanmaydi. U strategik rejalashtirish, resurslardan oqilona foydalanish, inson kapitalini rivojlantirish, ta’lim sifati monitoringini yo‘lga qo‘yish, innovatsion faoliyatni rag’batlantirish hamda manfaatdor tomonlar bilan samarali hamkorlikni yo‘lga qo‘yishni ham o‘z ichiga oladi. Shu nuqtai nazardan, universitetlarda samarali boshqaruv tizimini shakllantirish oliy ta’lim sifatini oshirish va xalqaro raqobatbardoshlikni ta’minlashning asosiy omillaridan biri hisoblanadi.

Oliy ta’lim muassasalarida boshqaruvning nazariy asoslari. Boshqaruv har qanday tashkilot faoliyatining muvaffaqiyatini belgilovchi muhim omillardan biridir. Oliy ta’lim muassasalarida boshqaruv ta’lim, ilmiy-tadqiqot, moliyaviy va tashkiliy jarayonlarni yagona maqsad sari yo‘naltirishni ta’minlaydi. Samarali boshqaruv mavjud resurslardan oqilona foydalanish, xodimlar salohiyatini ro‘yobga chiqarish va ta’lim sifatini doimiy ravishda oshirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy boshqaruv nazariyasiga ko‘ra, universitet faoliyatini boshqarishda strategik rejalashtirish alohida o‘rin egallaydi. Strategik boshqaruv oliy ta’lim muassasasining uzoq muddatli rivojlanish maqsadlarini belgilash, ichki va tashqi muhitni tahlil qilish, ustuvor yo‘nalishlarni aniqlash hamda belgilangan vazifalarning bajarilishini monitoring qilishni nazarda tutadi. Strategik rejalashtirish universitetning missiyasi va rivojlanish strategiyasini mehnat bozori talablari hamda xalqaro ta’lim tendensiyalari bilan uyg’unlashtirish imkonini beradi.

Akademik mustaqillik va boshqaruv samaradorligi. So‘nggi yillarda O‘zbekistonda oliy ta’lim muassasalariga berilayotgan akademik va moliyaviy mustaqillik boshqaruv tizimini tubdan o‘zgartirmoqda. Mustaqillik universitetlarga o‘quv rejalari va fan dasturlarini takomillashtirish, ilmiy yo‘nalishlarni mustaqil belgilash, moliyaviy mablag’larni samarali taqsimlash va xalqaro hamkorlikni kengaytirish imkoniyatini yaratmoqda.

Akademik mustaqillik boshqaruv organlaridan yuqori darajadagi mas’uliyat va strategik fikrlashni talab qiladi. Universitet rahbariyati qarorlarni ilmiy asoslangan holda qabul qilishi, manfaatdor tomonlarning fikrini inobatga olishi va shaffof boshqaruv tamoyillariga amal qilishi zarur.

Ayniqsa, Vasiylik kengashlari, Ish beruvchilar kengashlari va talabalar vakilligi ishtirokida qabul qilinayotgan boshqaruv qarorlari universitet faoliyatining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Sifat menejmenti va ichki nazorat tizimi. Samarali boshqaruvning ajralmas qismi sifat menejmenti hisoblanadi. Oliy ta'lim muassasasida sifatni boshqarish ta'lim dasturlarini muntazam takomillashtirish, professor-o'qituvchilar faoliyatini baholash, talabalar bilimini adolatli nazorat qilish hamda ta'lim jarayonining natijadorligini monitoring qilishni o'z ichiga oladi.

Bugungi kunda ko'plab universitetlarda ichki sifatni ta'minlash markazlari tashkil etilib, ular ta'lim dasturlarining sifatini baholash, talabalar va ish beruvchilar fikrini o'rganish, bitiruvchilar bandligini monitoring qilish hamda xalqaro akkreditatsiya talablarini joriy etish bilan shug'ullanmoqda. Bu esa ta'lim xizmatlari sifatini muntazam oshirish va universitetning raqobatbardoshligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Raqamli boshqaruv va sun'iy intellekt texnologiyalarining o'rni. Raqamli transformatsiya oliy ta'lim muassasalarini boshqarish tizimida tub o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Zamonaviy universitetlarda elektron hujjat aylanishi, talabalar axborot tizimi, elektron dekanat, masofaviy ta'lim platformalari hamda raqamli kutubxonalarning joriy etilishi boshqaruv jarayonlarini tezkor, shaffof va samarali tashkil etish imkonini bermoqda. Raqamli boshqaruv ma'muriy xarajatlarni kamaytirish, hujjatlar bilan ishlashni soddalashtirish va boshqaruv qarorlarini tezkor qabul qilishga xizmat qiladi.

So'nggi yillarda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish ham oliy ta'lim boshqaruvida yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. Sun'iy intellekt asosidagi analitik tizimlar talabalar o'zlashtirishini tahlil qilish, akademik qarzdorlik xavfini oldindan aniqlash, ta'lim sifatini monitoring qilish hamda boshqaruv qarorlarini ma'lumotlar asosida qabul qilish imkonini beradi. Natijada universitet rahbariyati mavjud muammolarni tezkor aniqlash va ularni bartaraf etish bo'yicha samarali choralar ko'rishi mumkin.

Bundan tashqari, raqamli texnologiyalar professor-o'qituvchilar faoliyatini baholash, ilmiy faoliyat natijalarini monitoring qilish va universitetning strategik rivojlanish ko'rsatkichlarini muntazam nazorat qilish imkoniyatlarini ham kengaytirmoqda. Shu sababli raqamlashtirishni boshqaruvning ajralmas qismi sifatida rivojlantirish zamonaviy universitetlar oldidagi ustuvor vazifalardan biridir.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, oliy ta'lim muassasalarida samarali boshqaruvni tashkil etish ta'lim sifati, ilmiy faoliyat natijadorligi va universitetlarning xalqaro raqobatbardoshligini ta'minlashning asosiy omillaridan biridir. Strategik boshqaruv tamoyillarini joriy etish, akademik va moliyaviy mustaqillikni kengaytirish, sifat menejmenti tizimini takomillashtirish, inson resurslarini rivojlantirish hamda raqamli texnologiyalarni boshqaruv jarayonlariga keng tatbiq etish universitetlarning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi. O'zbekistonda oliy ta'lim tizimini modernizatsiya qilish borasida amalga oshirilayotgan islohotlar boshqaruv samaradorligini oshirish uchun qulay shart-sharoit yaratmoqda. Kelgusida universitetlar faoliyatini xalqaro boshqaruv standartlari asosida takomillashtirish, sun'iy intellekt va raqamli boshqaruv vositalaridan samarali foydalanish hamda manfaatdor tomonlar bilan hamkorlikni kuchaytirish orqali oliy ta'lim muassasalarining samaradorligi va nufuzini yanada yuksaltirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Abduqodirov A.A. Ta'lim menejmenti. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
2. Axmedov B.A. Oliy ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: Tafakkur, 2021.
3. Azizxo'jayev N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
4. Egamberdiyev E.T. Ta'lim sifatini boshqarish asoslari. – Toshkent: Fan, 2020.
5. Ismoilov A.I. Oliy ta'lim iqtisodiyoti va menejmenti. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.
6. Muslimov N.A. Kasb ta'limi pedagogikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.